

განათლების მიღების სირთულეები პოპ-მზარის თაობათა თეორიის კონტექსტში

გურამ ჯოლია,
სტუ-ს პროფესორი

რეზიუმე

Summary

Challenges in Receiving Education In light of the Strauss-Howe Generational Theory

Guram Jolia,
Professor at GTU

ყოველი პერიოდის სოციუმში რამდენიმე თაობა ერთდროულად თანაარსებობდა. ასეა დღესაც და ასე იქნება მერმისშიც. თუმცა, თანამედროვე ვითარებაში თაობათა ურთიერთობა უფრო გართულებულია, რაც საზოგადოებაში მიმდინარე კარდინალური ცვლილებებით არის განპირობებული. უპირველესად საკითხი ეხება საინფორმაციო ტექნოლოგიებს, რომლებმაც რადიკალურად შეცვალეს ადამიანთაშორისი ურთიერთობის ფორმა და შინაარსი. შეიქმნა თაობათაშორისი სემიოტიკის სრულიად ახალი სახე – ელექტრონული კომუნიკაცია. თანდათან ყალიბდება ახალი ტიპის ადამიანი – ელექტრონულ არეალში ინტენსიურად ჩართული ინდივიდი, რომლისთვისაც ნებისმიერი კონტენტი (მათ შორის, ფეიკური) შეუზღუდავად ხელმისაწვდომია. ფორმირდება ახალი ნიგნიერობა (კომპიუტერული, ინფორმაციული, მედიანიგნიერობა) და ელექტრონული სწავლების სტანდარტები, საგანმანათლებლო რესურსები ყველასთვის ხდება იოლად ხელმისაწვდომი, ინერგება სიცოცხლის განმავლობაში უწყვეტი განათლების მიღების სისტემა, ირღვევა თაობათა შორის ფასეულობების „მემკვიდრეობით“ გადაცემის პრინციპები და ა.შ.

ყოველივე აღნიშნული თაობათა ურთიერთობას ართულებს, ზოგჯერ კი, მწვავე კონფლიქტებსაც წარმოშობს.

საყურადღებო ცვლილებებია გასატარებელი განათლების სფეროში, სადაც თაობათაშორისი კომუნიკაციის სირთულე კიდევ უფრო თვალსაჩინო და შთამბეჭდავია.

საკვანძო სიტყვები: კოჰორტა, რელევანტური, სტერეოტიპი, სოციუმი, კონტენტი, გაჯეტი, ინოვაცია, ინტერფეისი, ესკაპიზმი, პაპსა.

Multiple generations have coexisted in every period in our history. This stands true for the past, present, and foreseeable future. However, generational relationships are much more complicated in the modern day, a trend that is caused by major and radical changes in our society. In this respect, of the foremost importance are the information technologies, which have altered the essence as well as the form of interpersonal relations. In consequence, a completely new form of semiotics – electronic communication – has emerged. A new type of a human being is being formed – an individual immersed into the e-world, one for whom all content (including fake content) is easily available. A new type of literacy rises (computer, information, and media-literacy) and the standards of e-learning and its vast educational resources are becoming more widely accessible. Notions of continuous education are increasingly prevalent, but at the same time continuity and tradition of passing certain competences and knowledge are being compromised.

All the aforementioned trends are making generational relationships more complicated; moreover, it sometimes leads to serious controversy or even conflicts.

It is vital to keep up with these developments and consider them in the field of education, where generational divide is all the more conspicuous.

Keywords: Cohort, relevant, stereotype, society, content, gadget, innovation, interface, escapism, pop-culture.

შესავალი

დღევანდელ მსოფლიოში ერთდროულად რამდენიმე თაობა¹ თანაარსებობს. ასეთ პირობებში, ხშირად, ჩნდება ის პრობლემები, რომლებიც თაობათა ურთიერთობას ართულებს, ზოგჯერ კი, მათ შორის, მწვავე კონფლიქტსაც წარმოშობს.

ადამიანთა თანაარსებობის არეალი ძალიან დიდია (მენეჯმენტი, განათლება, მომსახურების ფართო სპექტრი და სხვ.). ჩვენი კვლევის სფეროა განათლე-

¹ თაობა – ადამიანთა ჯგუფი, რომლებიც დროის განსაზღვრულ პერიოდში დაიბადნენ და საკუთარ თავზე გამოსცადეს ერთგვარი აღზრდისა და მნიშვნელოვანი მოვლენების თავისებურებები, რის გამოც მსგავსი ფასეულობები აქვთ.

ბა.

კლასიკური განმარტებით, დემოგრაფიაში თაობად, ანუ კოჰორტად, მიჩნეულია ის ადამიანები, რომლებიც დროის რალაც პერიოდში დაიბადნენ (საშუალოდ, 20-25 წელი). მაგრამ, რეალურად, თანამედროვე ცივილიზებულ სამყაროში, დროის ეს ინტერვალი საკმაოდ დიდია, თაობათა ფასეულობები, ანუ სასიცოცხლო ორიენტირები (ღირებულებები, შეხედულებები) კი, უფრო მოკლე პერიოდში იცვლება. აღნიშნულს განაპირობებს „დროის ძალიან დაჩქარება“, მიმდინარე პროგრესი. ამიტომ 20-25 წლის ინტერვალთა თაობათა პერიოდების კლასიფიკაცია ნაკლებად რელევანტურია.

ირიბი მნიშვნელობით, გარკვეულწილად, თაობებს განსაზღვრავს მსგავსი ფასეულობები და არა განსხვავებული ასაკი. ყოველ საზოგადოებაში მოიძებნება ისეთები, რომლებიც „დროს უსწრებენ“, ანუ წინა და მათი თაობების ფასეულობებს სრულად და დოგმატურად არ იზიარებენ, არაშაბლონურად აზროვნებენ, მყარად დამკვიდრებულ სტერეოტიპებს ამსხვრევენ, იცვლებიან და ამით სოციუმის ჰარმონიულ განვითარებას განაპირობებენ. მაგრამ, სამწუხაროდ, ასეთები შედარებით ცოტაა. უმეტესობა თავის „წარსულში“ ცხოვრობს. მათ განახლება არ სურთ, რადგან ძველ „სამოსში“ კომფორტულად არიან.

არსებობს პირიქითაც: როცა რომელიმე თაობის წარმომადგენელი ახალი დროის მოთხოვნებს ვერ პასუხობს, ანუ „დროს ჩამორჩება“. საბედნიეროდ, ისინიც ცოტანი არიან.

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანთა ფასეულობები ფარულია, ისინი განსაზღვრავენ მათი ქცევით ორიენტირებს. მაგ., როგორი კომუნიკაცია გვაქვს ერთმანეთთან, როგორ ვაგვარებთ კონფლიქტებს ან ვცდილობთ თვითგანვითარებას, რას ვყიდულობთ, რა აღძრავს ჩვენს მოტივაციას, როგორ მიზნებს ვისახავთ და ა.შ. და ა.შ.

საზოგადოდ, ყოველი თაობა მისთვის დამახასიათებელი ფასეულობებით ცოცხლობს, შრომობს და თანაარსებობს.

დღეს თაობათა სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფასეულობების მეცნიერული კვლევა საკმაოდ პოპულარული და აქტუალურია.

საკითხის აქტუალურობა განპირობებულია იმით, რომ თაობები ერთმანეთთან ორგანულად ურთიერთდაკავშირებულია. სხვა სიტყვებით: წინა თაობები თავიანთი პროგრესული თუ რეგრესული მოღვაწეობით მომდევნო თაობათა ფასეულობებს განსაზღვრავენ. და იმის გამო, რომ მაქსიმალურად შემცირდეს იმ ფაქტორების გავლენა, რომლებიც მომავალ თაობათა ნეგატიური ფასეულობების ფორმირებაზე იმოქმედებს, აუცილებელია თაობათაშორისი ურთიერთობის მეცნიერული კვლევა.

ძირითადი ნაწილი

მიჩნეულია, რომ თაობათა ძირითადი ფასეულობების, ანუ სასიცოცხლო ორიენტირების, ჩამოყალიბებაზე ზემოქმედებს რამდენიმე ფაქტორი, კერძოდ:

1. ტექნიკური პროგრესი, მეტწილად, საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარება;
2. სოციუმში არსებული სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობა;
3. საზოგადოებაში მიმდინარე მნიშვნელოვანი მოვლენები;
4. ოჯახური აღზრდა.

სოციოლოგები მიიჩნევენ, რომ უფროსი თაობა თანამედროვე „ციფრულ თაობას“ შორიდან (გარედან) შესცქერის და აფასებს. მათ შესაცნობად კი აუცილებელია მათივე მიკროსამყაროდან ვითარების შესწავლა და დასკვნების გამოტანა.

1991 წელს ამერიკელმა მეცნიერებმა, ნილ ჰოუემა და უილიამ შტრაუსმა, ერთდროულად და დამოუკიდებლად, შეიმუშავეს თაობათა თეორია, რომელიც წარმოიშვა რამდენიმე მეცნიერების გადაკვეთის შედეგად: ჰოუეი ეკონომისტ-დემოგრაფია, შტრაუსი – ისტორიკოსი, მწერალი და დრამატურგი. მათი ყურადღება მიიპყრო ცნობილმა მოვლენამ – „თაობათა კონფლიქტი“.

ეს თეორია „მუშაობს“ ქვეყნის გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის მიუხედავად, რადგან გარკვეული მოდიფიკაციით, თაობათა ფასეულობები ერთმანეთის მსგავსია.

მკვლევართა კვლევის ობიექტი გახდა ცივილიზებული სამყაროს (აშშ) საშუალო კლასი, რომელიც ფლობს მაღალ შემოსავლებს, შეუძლია განათლებაზე, კვებასა და კულტურულ ცხოვრებაზე მნიშვნელოვანი ხარჯების გაწევა.

მოცემული თეორიის თანახმად, ყოველი ოთხი თაობა გარკვეულ ციკლს (დაახლოებით, 80-90 წელი) განსაზღვრავს, რომლის დასრულების შემდეგ იგი მეორდება, ანუ ყოველი მეხუთე თაობის ფასეულობები, გარკვეულწილად, პირველი თაობისას ემსგავსება.

კვლევამ გამოავლინა მეტად საინტერესო პარადოქსიც: აღმოჩნდა, რომ თაობათა ყბადღებული კონფლიქტი (მოდუნებული, უხალისო მამები და მოძრავი შვილები) მათ ასაკობრივ წინააღმდეგობებს არ უკავშირდება. ასე რომ იყოს, ადამიანები, რომლებიც გარკვეულ ასაკს მიაღწევენ, ყოველთვის შესაბამისი პერიოდის ღირებულებებს შეიძენდნენ. მაგრამ, რეალურად, ასე არ ხდება. ბავშვები, რომლებიც თავიანთი მშობლების ასაკის გახდებიან, მათი მსგავსნი არ ხდებიან. პირიქით, მშობლების ასაკში ისინი სხვაგვარად ფიქრობენ, მუშაობენ, განიცდიან, მოიხმარებენ და, საერთოდ, განსხვავებულად ცხოვრობენ.

მკვლევრებმა გაანალიზეს აშშ-ის მთელი ისტორია და გამოავლინეს საინტერესო კანონზომიერებაც: განსაზღვრეს ის დროითი პერიოდები, როცა ადამიანთა უმრავლესობას, ასაკის სხვაობის მიუხე-

დავად, მსგავსი ღირებულებები აქვთ.

კვლევის საფუძველი გახდა თაობათა წარმომადგენლების სიღრმისეული ფასეულობები, რომლებიც ფორმირდება მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი მოვლენებისა (პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური) და ოჯახური აღზრდის შედეგად.

სოციოლოგების აზრით, ბავშვის ფასეულობები, ძირითადად, 12-14 წლამდე ყალიბდება. იგი რაიმე მოვლენას არ აფასებს პოზიციიდან – „კარგი ან ცუდი“, „სწორი ან არასწორი“. ბავშვი, უბრალოდ, მის სამყაროში ცხოვრობს და ღრუბელივით ისრუტავს ყოველგვარ კონტენტს, რომელსაც შემდეგ, ზრდასრულ ასაკში აანალიზებს.

ადამიანის სიღრმისეული ფასეულობები ქვეცნობიერა, რომელთა უმრავლესობა თავდაპირველად ფარულია, თუმცა, მოგვიანებით, ახალი თაობა მათი ზემოქმედებით აზროვნებს, აფასებს, ცხოვრობს და მოქმედებს კიდევ.

საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ სხვადასხვა კულტურაში თაობათა სიღრმისეული ფასეულობები არსებითად განსხვავებულია.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ადამიანები, რომლებიც თაობათა წარმოშობის პერიოდების გადაკვეთაზე დაიბადნენ (პლუს-მინუს 3-4 წელი), შუამავლის როლს ასრულებენ, რადგან მომიჯნავე თაობათა ფასეულობებსაც ფლობენ და ე.წ. „ექო-თაობას“ ქმნიან.

ჰოუვ-შტრაუსის თეორიის მიხედვით, სხვადასხვა თაობის ფასეული ორიენტირები ერთმანეთისგან არსებითად განსხვავდება.

მეცნიერთა კვლევის შედეგები პრაქტიკულად აღიარეს – მას ფართოდ იყენებენ დასაქმების სფეროებში, კერძოდ, ბიზნეს-სტრუქტურებში პერსონალის შერჩევისა და მართვისას.

მკვლევართა აზრით, დაახლოებით, ყოველ 20 წელიწადში ახალი თაობა იბადება, რომელთაც სრულიად სხვა ფასეულობები – შეხედულებები, ჩვევები, მიდრეკილებები, ინტერესების სფეროები, ადამიანებთან ურთიერთობის ფორმები, ნივთების შეძენისა და მოხმარების სტილი, სამუშაოსა და კაპიტალისადმი დამოკიდებულება და ა.შ. – გააჩნიათ.

სოციოლოგები პირობითად გამოყოფენ „ბები-ბუმერების“, „X“, „Y“ და „Z“ თაობებისთვის დამახასიათებელ შემდეგ თავისებურებებს:

ბები-ბუმერების (Baby-Boom Generation) ან „ბუმერების“ (1943-1962 წლებში დაბადებულები, ტერმინი წარმოიშვა სიტყვისგან „ბუმი“, რადგან ამ პერიოდში შობადობა დიდი იყო. სხვა სახელწოდება: „ციფრული იმიგრანტების თაობა“) ძირითადი ფასეულობებია: ოპტიმიზმი, დაინტერესებულობა პირად განვითარებასა და კარიერულ წინსვლაში, კოლექტივიზმი, გუნდური, ახალგაზრდული სული, სტაბილური და მდგრადი გარემო, არამატერიალური მოტივაცია. ბუმერებმა უკვე მიაღწიეს საპენსიო ასაკს, თუმცა, მრავალი კვლავ მუშაობს.

მოვლენები, რომლებმაც ამ თაობის ფასეულობების ფორმირება გამოიწვია, შემდეგი იყო: მსოფლიო

ომის დასრულება, კოსმოსის ათვისება, სუპერსახელმწიფოების (საბჭოთა კავშირი და აშშ) იდეოლოგიური პაექრობა, ბუნტი ავტორიტარების მიმართ, „ცივი ომი“, ატომური ბომბის გამოცდა იაპონიაში, სამხედრო ინტერვენცია ვიეტნამში, როკ-მუსიკისა და ჰიპების პოპულარობა, სექსუალური რევოლუცია, დემოკრატიული საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკური შეხედულებების ევოლუცია, პლასტიკური ოპერაციები, სწავლების ერთიანი სტანდარტები.

ბუმერების თაობის ფასეულობებს განსაზღვრავდა რიგი ნიშნები:

საქმიანობის სფერო – რამდენიმე კვადრატული კილომეტრი;

წარმოდგენა სამყაროს შესახებ – ცხოვრების (მკვიდრობის) ადგილით შეზღუდული;

ბუნებრივი და საზოგადოებრივი გარემო – მუდმივი;

ცხოვრების იდილიური მხარე – ილუზიური, სამყარო უხეში, მკაცრი და სასტიკი;

სოციალური კავშირების მთავარი ამოცანა – ცოცხლად დარჩენა, გადარჩენა;

ქცევის მოდელი – სხვისი (ძირითადად, უფროსის) მითითებების მდუმარედ შემსრულებელი, სხვაზე დამოკიდებული, კანტის შეფასებით – „უმწიფრობაში მყოფი“;

ფასეულობები – ტრადიციებით განსაზღვრული.

„X თაობის“ (Generation X) (სხვა სახელწოდებები: „იქსელები“, „უცნობი თაობა“. 1963-1982 წლებში დაბადებულები) დამახასიათებელი ნიშნები: უყვართ სწავლა; აქვთ გლობალური ინფორმაცია და ცვლილებებისადმი (ნოვაციებისადმი) მიდრეკილება, საკუთარი თავის იმედი, მომავლისადმი რწმენა, შეხედულებათა არაფორმალობა, ორგანიზაციული კულტურა; სურთ ფიქსირებული ანაზღაურება, არჩევის შესაძლებლობა, ახალი და საჭირო ცოდნა; იცავენ სუბორდინაციას; აზროვნებენ ფართოდ, თუმცა, ნაკლები ფანტაზიით; იზიარებენ სქესთა თანასწორობას; არიან კარგი ექსპერტები, მეთოდოლოგები და არამომხმარებელი. მათ „მარტოხელათა“ თაობასაც უწოდებენ, რადგან თავდაუზოგავად მუშაობენ (კარგი გაგებით, არიან „კორპორატიული მონები“). ისინი გაიზარდნენ დამოუკიდებლობის პირობებში, – მათ არავინ კარნახობდა როდის, რა და როგორ გაეკეთებინათ.

მოვლენები, რომლებმაც ამ თაობის ფასეულობების ფორმირება გამოიწვია, ასეთი იყო: „ცივი ომის“ გაგრძელება, სპიდისა და ნარკოტიკების გავრცელება, სამხედრო ინტერვენცია ავღანეთსა და ყოფილ ჩეხოსლოვაკიაში, ომის დასრულება ვიეტნამში, განიარაღების მსოფლიო კრიზისი, მასობრივი დემონსტრაციები, არეულობები და სოციალური დაძაბულობები საფრანგეთში, პერსონალური კომპიუტერების ერის დასაწყისი.

ამ თაობის ფასეულობების განმსაზღვრელი ნიშნები: საზოგადოებაში შექმნილი კეთილსაზურველი ფონი – მოჩვენებითი. სინამდვილეში მძლავრობდა ურბანისტული ტენდენციები თავისი პირქუში, დაუნ-

დობელი ნაკლოვანებებით; უსაფრთხოებას წარმატებით აკონტროლებდნენ სახელმწიფოს შესაბამისი სტრუქტურები; გარემო არამეგობრული, მტრული; ადამიანთა ღირსების განმსაზღვრელი შტრიხი – საზოგადოებრივი მდგომარეობით განსაზღვრული; ძირითადი ამოცანა – სიძნელეებისა და ხელმოკლეობის მიუხედავად, ღირსეულად ცხოვრების ილუზიის შექმნა;

თანამედროვე თაობები

1. „Y თაობას“ (Generation Y) (სხვა სახელწოდებები: „ქსელური თაობა“, „ინტერნეტ-თაობა“, „მილენიუმელები“, „ექო-ბუმერები“, „ბუმერანგის თაობა“, „პერსპექტიული თაობა“, „პიტერ პენის² თაობა“. 1983-2000 წლებში დაბადებულები) ახასიათებს: ამბიციურობა, ტექნიკური განათლების მაღალი დონე, სახლში სამუშაოს შესრულებისადმი მიდრეკილება, ახალი ცოდნისკენ სწრაფვა, პროფესიის ხშირი ცვლილება; უპირატესობას აძლევს მოქნილი გრაფიკით მუშაობას, აუთსორსინგს; უყვართ განათლების მიღება, თუმცა აკლიათ სისტემური ცოდნა, სანაცვლოდ აქვთ დიპლომები (სერტიფიკატები). მათი გადაბირება ადვილია, განსაკუთრებით სოციალური ქსელებით.

მათ სურთ უკეთესობისაკენ საზოგადოების შეცვლა, არ მოსწონთ ადმინისტრაციული დიქტატი, ხიბლავთ ურთიერთობის თავისუფალი, დემოკრატიული სტილი, უყვართ კონკრეტულობა და არა აბსტრაქცია. არ უყურებენ ტელევიზორს, არ კითხულობენ გაზეთებს, კომუნიკაციისთვის იყენებენ სოციალური ქსელის ისეთ სერვისებს, როგორიცაა LiverJournal, Facebook, Twitter, You Tube და სხვ. ჰყავთ ვირტუალური (ქსელური) მეგობრები, რომელთა მნიშვნელოვან ნაწილს ფიზიკურად არ იცნობენ.

ეს თაობა უპირატესობას აძლევს: თანაბარუფლებიან კომუნიკაციას; ლიდერობას და არა ხელმძღვანელობას; პარტნიორობას და არა დაქვემდებარებას; ინფორმაციის გაცვლას და არა მის დაცვას; საკითხის განხილვისა და შეფასების საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღებას და არა ხელმძღვანელთა განკარგულებების ბრმა შესრულებას; მათ ნაკლებად აინტერესებთ იდეოლოგია, რაიმე პრობლემის მიზეზებში ჩაღრმავება, რადგან უფრო მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ მოქმედება; არ სურთ ისეთ კომპანიებში მუშაობა, სადაც მართვის „ძველი რეჟიმია“ გამეფებული.

მოვლენები, რომლებმაც ამ თაობის ფასეულობათა ფორმირება გამოიწვია, ასეთი იყო: „გარდაქმნა“, სოციალისტური სისტემის დაშლა, დამოუკიდებელი სახელმწიფოების წარმოშობა, საბაზრო ეკონომიკის მექანიზმების დამკვიდრება, „ცივი ომის“ დასრულება, ჩერნობილის ატომური რეაქტორის კატასტროფა, ხშირი ტერორისტული აქტები, ლოკალური ეთ-

2 შოტლანდიელი დრამატურგის ჯეიმზ ბარის მიერ მოგონილი პერსონაჟი. ონავარი ბიჭუნა, რომელსაც შეუძლია ფრენა და რომელიც არასოდეს ბერდება. მის შესახებ ცნობილია უოლტ დისნეის სტუდიის ანიმაციური ფილმი. მისი ძეგლები დგას ლივერპულში (ინგლისი), ბრიუსელში (ბელგია), ტორონტოში (კანადა) და სხვაგან.

ნოკონფლიქტები, სამოქალაქო ომები, სამხედრო ოპერაცია „ქარიშხალი უდაბნოში“, საერთაშორისო ფინანსური კრიზისი, უძრავი ქონების გაძვირება, უმუშევრობის ზრდა, ბიო- და ციფრული ტექნოლოგიების (სოციალური ქსელების, მობილური ტელეფონის, ინტერნეტისა და ვიდეო-თამაშების) განვითარება, ბრენდების წარმოჩენა.

ამ თაობის ძირითადი მოტივაცია: ფინანსური დაჯილდოება, ბიუროკრატიის არარსებობა, ციფრულ ტექნოლოგიებში ღრმად ჩართულობა, სწრაფვა მაღალი ტექნოლოგიებისადმი (მაგ., თანამედროვე გაჯეტებით ოფისის აღჭურვა), ახალი ათასწლეულის (მილენიუმის) ფილოსოფია, თავისუფალი, ძალდაუტანებელი სამუშაო გარემო, ზრდასრული ცხოვრების გარდამავალი პერიოდის გადანევის მცდელობა, ანუ მუდმივად ახალგაზრდულ კონცეფციაში ყოფნა.

მოცემული თაობა სრულიად სხვა გარემოში ცხოვრობს. მათთვის ძირითადად ორი სისტემა არსებობს: მეგობრების საზოგადოება და მიზნობრივი ქცევა, რომელიც უშუალოდ აისახება ყოველდღიურ ურთიერთობებში, გარე სამყაროსთან კონტაქტში, იდეალებში, შინაგან სრულყოფასა და განვითარებაში. ისინი მუდმივად „ცოცხლობენ ანმეოში“, იგნორირებენ წარსულსა და წინა თაობების ფასეულობათა სამყაროს. არიან ზრდასრულები არჩევანში, დამოუკიდებლობაში, ნაკლებად თანაზიარები (გულ-ლიები), სქესის მიხედვით თანასწორები, ცხოვრობენ ემოციური განცდებით, მუდმივად ავითარებენ ფასეულობებს. მათთან სწავლა საბაზო ნორმას, მოქმედება და ცოდნა პატივისცემით სარგებლობს, ხოლო სოლიდარობა რეფლექსის (თანდაყოლილი საპასუხო რეაქცია) დონეზე ვლინდება. მათთვის ნათელია სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთკავშირი და ფარდობითობა. შეუძლიათ როგორც ცუდში კარგის, ისე კარგში ცუდის დანახვა. მათი მოქმედების სფეროა მთელი პლანეტა. ამ თაობისთვის მიუღებელია ინდუსტრიული ეპოქის განათლების სისტემა, ფილოსოფია, პრაქტიკა და პირფეროვანი პოლიტიკური სისტემები. იმავდროულად, მეტად მგრძნობიარენი არიან საყოველთაო უთანასწორობისადმი, წინააღმდეგობებისა და კონფლიქტებისადმი.

2. „Z თაობას“ (Generation Z) (სხვა სახელწოდებები: „მე-მე-მე³ თაობა“, „9/11 თაობა“⁴, „ციფრული რეზიდენტები“, „ციფრული თაობა“. 2001-2010 წლებში დაბადებულები) ახასიათებს ყურადღების მცირე კონცენტრაცია, ეგოიზმი, ნარცისიზმი⁵, თავხედობა და შეუპოვრობა, დამოუკიდებლობა, საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობა, ციფრულ ტექნოლოგიებში ინტენსიური ჩართულობა. ამიტომაც

3 გაძლიერებული თვითშეფასება, „ეგოს“ (მე-ს) გრძნობა: მაგ., „მე მინდა შევამოწმო, შემიძლია თუ არა ამ პროექტის გაკეთება“;

4 2000 წლის 11 სექტემბრის ტერორისტულმა მოვლენებმა (ე.წ. „ტყუპების აფეთქებამ“) მათი მსოფლმხედველობის ცვლილებაზე დიდი გავლენა მოახდინა.

5 თვითრეალიზაციის პრიორიტეტი სოციალური პასუხისმგებლობის საზიანოდ.

უნოდებენ კიდეც – „ეკრანზე დამოკიდებულებს“. მათ არ ხიბლავთ წიგნების კითხვა. განვითარებისთვის იყენებენ სრულიად სხვა ფორმატებს – მოგზაურობას, ვიდეოს, გაჯეტებს. იზრდებიან ისეთ გარემოში, სადაც ყოველი მხრიდან ისმის: ინოვაციები, მაღალი ტექნოლოგიები, სტარტაპები, ფინანსური წინგნიერება, სოციალური და ეკოლოგიის პრობლემები. ისინი დაიბადნენ პოსტმოდერნიზმისა და გლობალიზაციის ეპოქაში, ცოცხალი ურთიერთობის დეფიციტის პირობებში. მათ არ ჰყავთ გმირები, სანაცვლოდ ჰყავთ კუმირები. ამიტომ მათთვის მნიშვნელოვანია გარემოსადმი მზრუნველობა, მსოფლიო თანამეგობრობაში ინტეგრაცია.

ცხრ. 1. სოციალური მიმდინარე მნიშვნელოვანი პარადიგმული ცვლილებები

მოქმედების სფერო	ტექნოლოგიური გარემოს ტრანსფორმაცია			
საინფორმაციო ტექნოლოგიები	2013 წლიდან: „მომუშავე ნომადების“ ერა – სამუშაოდან დაცული მოქნილი გრაფიკით მუშაობა. 2014 წლიდან: „on-line სივრცის“ ერა – შეუზღუდავად და უპრობლემოდ უმავთულო ყოველდღიური კავშირი. 2015 წლიდან: „სმარტ-ღრუბლები“ ერა – მონაცემების შენახვა „ღრუბლებში“ (ინტერნეტში), პროგრამული უზრუნველყოფა. 2016 წლიდან: „სენსორული გეოგრაფიის“ ერა – გარემომცველ გარემოში სენსორებით რეაგირება, ტოტალური ნავიგაცია, ქსელებში ღია და თავისუფლად შედგენა. სამართის 3D მოდელირება. 2017 წლიდან: „ინტერნეტ-ნეიუბის“ ერა – „გონიერი“ ინფრასტრუქტურა, მანქანათშორისი ურთიერთობა – M2M (ინფორმაციის გაცვლა ინტერ-ფეისების, ვიდეოკამერების, ბანკომატებისა და სხვათა მეშვეობით).			
ხალხი (დასაქმებულები)	„ბები-ბუმერები“ (1943-1962 წწ. დაბადებულები)	„X თაობა“ (1963-1982 წწ. დაბადებულები)	„Y თაობა“ (1983-2000 წწ. დაბადებულები)	„Z თაობა“ (2001-2010 წლებში დაბადებულები)
ფასეულობები, ღირებულებები				
ოპტიმიზმი; პირადი განვითარება და კარიერული წინსვლა; კოლექტივიზმი; გუნდური სული; სტაბილური და მდგრადი გარემო; არამატერიალური მოტივაცია.	სწავლა; გლობალური ინფორმაციულობა; ნოვაციების დამოკიდებულება; საკუთარი თავის იმედი; მომავლის რწმენა; შეხედულებათა არაფორმალურობა; ორგანიზაციული კულტურა.	კრიტიკული აზროვნება; ამბიციურობა; ურობა; ტექნიკური განათლებულობა; სახლში სამუშაოს შესრულება; ცოდნისაკენ სწრაფვა; პროფესიის ცვლილება.	ყურადღების მცირე კონცენტრაცია; ნარცისიზმი; თავგებობა და შეუპოვრობა; დამოუკიდებლობა; დარწმუნებულობა; ციფრულ ტექნოლოგიებში, ვირტუალურ სამყაროში ინტენსიური ჩართულობა.	

მოვლენები, რომლებმაც ამ თაობის ფასეულობების ფორმირება გამოიწვია, ასეთი იყო: ახალი ათასწლეულის დასაწყისი, მსოფლიო ფინანსური კრიზისი, საერთაშორისო კოალიციის შექმნა ირანში, ფუკუშიმას ბირთვული რეაქტორის კატასტროფა და სხვ.

ამ თაობასთან რთულია ურთიერთობა, ცხოვრება და მუშაობა, მაგრამ არა შეუძლებელი.

სოციალოგები მათზე დიდ იმედს ამყარებენ, რადგან თვლიან, რომ მხოლოდ მათ შეუძლიათ ჩამორჩენილი ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის განვითარება.

ჯერჯერობით, Z თაობის ფასეული ორიენტირები სრულად არ გამოკვეთილა. ამ კონტექსტში მართებულია მათი ძეგლის ცნობილი ფრაზა: „ადრეა დასკვნების გაკეთება“.

3. „α თაობა“ (Generation Alpha) (სხვა სახელწოდებები: „გუგლის ბავშვები“, „ინტერნეტით მოწამლულები“. 2010 წლის შემდეგ დაბადებულები) – ნამდვილად XXI საუკუნის თაობა.

ეს პატარა, მაგრამ საოცარი ბავშვები ძალიან პოზიტიურები და ნაკლებად ფორმალისტები არიან. აქვთ ნათელი, საღი და შემოქმედებითი გონება. გამოირჩევიან დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვით, ტექნოლოგიებზე ძლიერი დამოკიდებულებით. დაბადებიდანვე შეუძლიათ კოლოსალური მოცულობის ინფორმაციის აღქმა და ოპერატიულად გადამუშავება. 5-6 წლის ასაკში უკვე ერკვევიან მრავალსფეროში, აქვთ საკუთარი წარმოდგენა, მაგ., მზის სისტემაზე, სიცოცხლის ევოლუციაზე, ცხოვრების ორმოტირალზე ბუნებაში და სხვ.

ალფები პატარაობიდანვე გონებაში აქტიურად რთავენ საჭირო ინფორმაციას, ნებისმიერ კითხვაზე პასუხობენ სწრაფად, არიან ჰიპერმგრძნობიარენი და ვერ იტანენ ვერც ფიზიკურ და ვერც მორალურ ძალადობას. ამიტომ, მათთან ურთიერთობაში (მათ შორის სწავლებაში) სრულიად სხვა ფორმებია გამოსაყენებელი. შიში და დასჯა (მით უფრო, ფიზიკური) აღარ არის „ალზრდის“ ქმედითი საშუალება. არავითარი აგრესია, აუცილებელია თანამშრომლობა და ნახალისება.

მიაჩნიათ, რომ: ისინი იქნებიან უფრო განათლებულები და გლობალური პრობლემების დაძლევისადმი მზადმყოფნი; მოუწევთ მრავალი პრობლემის გადაჭრა; ონლაინ-სწავლებით უფრო საიმედო განათლებას მიიღებენ და განათლების სისტემაში მეტად იქნებიან ჩართულები; ექნებათ უნიკალური შესაძლებლობა პრაქტიკულად შექმნან სრულიად ახალი ცივილიზებული პარადიგმა, ალჭურვილი „ალფა“-აზროვნებით და საჩვენებელი ტექნოლოგიების ძალაუფლებით.

წინა თაობებისაგან განსხვავებით, ალფებისთვის მნიშვნელოვანია არა სისტემაში, არამედ ნაკადში ყოფნა. ასეთი ცვლილება ძალიან საყურადღებოა, რადგან ცდილობენ მიუერთდნენ არა არსებულ სტრუქტურებსა და/ან კონფესიებს, არამედ ცნობიერებაში, აზროვნებასა და ცხოვრების წესში მიმდინარე მჩქეფარე ნაკადებს. აქედან გამომდინარეობს მათი სწრაფვა თვითდისციპლინისადმი, ვიდრე გარედან კონტროლისადმი. მეცნიერთა პროგნოზით, მათთვის უსათუოდ დადგება ჰარმონიული განვითარების დრო – გახდებიან XXI საუკუნის სრულყოფილნი წევრები, ე.წ. ახალი ნოოსფეროს (იგივე, გონების სფეროს) მთავარი არქიტექტორები.

თუ შევაჯამებთ თანამედროვე თაობათა (Y, Z და α) ფასეულობებს, აშკარად იკვეთება მათ შორის განსხვავებული სასიცოცხლო ორიენტირები.

როგორც ამბობენ, „ყველა საქონელს თავისი მყიდველი ჰყავს“, ანუ იქ, სადაც საჭიროა „X“, მას „Y“-ით ვერ შეცვლი. იდეალურია, როცა „X“ იღებს „Y“-ის შეფობას, მენტორობას, ამასთან, უსმენს ახალგაზრდა თაობას და მათგან ითვისებს ახალს,

პროგრესულს. ბაზარი კარნახობს თავისას და დღეს „Y თაობა“ ხშირად პოულობს თავისი ოცნების სამუშაოს, რადგან „X“-ლებთან შედარებით უფრო ადაპტიურია. მათთვის საერთოა ის, რომ არ მოსწონთ ვერტიკალური (მბრძანებლური) ურთიერთობა, რადგან უპირატესობას ანიჭებენ ჰორიზონტალურ (თანამშრომლობით) კომუნიკაციას, მოჭარბებულად აქვთ ინდივიდუალიზმის, ნარცისიზმის, თვითშეფასებისა და ტოლერანტულობის გრძნობა.

ზოგადად, ყოველი თაობისთვის ფასეულია ის, რაც დეფიციტურია: ბუმერების დროს წიგნები (როგორც ინფორმაციის/ცოდნის მიღების ძირითადი წყარო) იშვიათი იყო და ისინიც დღემდე მათთვის უაღრესად ვალიდური და ფასეულია. „X“-ლებს ყოველთვის თან აქვთ ბლოკნოტი და კალმისტარი, ხოლო „Y“ და „Z თაობებს“, რომლებიც ელექტრონული მონაცემების დიდი პროფიციტის პირობებში ცხოვრობენ, როგორც წესი, ცოცხალი ურთიერთობები აკლიათ. ისინი არიან ერთად და, იმავდროულად, ცალ-ცალკე (თანამედროვე ესკაპიზმი), რადგან პირად განცდებს ერთმანეთს სოციალური ქსელების გამოყენებით ოპერატიულად გადასცემენ. მათთვის ინფორმაციის/ცოდნის მიღების ძირითადი წყარო სმარტფონია.

წინა თაობებთან შედარებით, მათ განეყვითეს „დროსთან მტკიცე კავშირი“. ეს სპეციფიკურობა ნათელს ხდის უფროს თაობათა ჩივილს იმის შესახებ, რომ მათ შვილებს სრულიად სხვა მოთხოვნები და სურვილები აქვთ. ისინი, ინფორმაციის ინტენსიური და მასობრივი ძიებისა და გამოყენების შედეგად, „ელექტრონულ მოქალაქეებად“ ჩამოყალიბდნენ. ინფორმაციას იღებენ ძალიან სწრაფად. მათ გონებას შეუძლია სხვადასხვა წყაროდან ერთდროულად მიიღოს და ოპერატიულად გადაამუშაოს დიდი მოცულობის ინფორმაცია. ამიტომ, ტექსტის ნაცვლად, უპირატესობას აძლევენ ინფორმაციის გრაფიკულ და ვიდეოკონტენტთან მუშაობას. ელექტრონული ფორმით მყისიერად ურთიერთობენ ერთმანეთთან (ახასიათებთ „ნეიროპლასტიკურობა“). მათთან (განსაკუთრებით, ალფელებთან) მულტისენსორული შეღწევადობა ძალიან მაღალია, რაც ინფორმაციის გადაცემის პროცესს აჩქარებს, დამახსოვრებასა და გამოყენებას ძლიერებს. ისინი გონების პლასტიკურ-ელასტიურობას ყოველდღიურად ამჟღავნებენ და სხვადასხვა წყაროებიდან (Facebook, You Tube) ინფორმაციის მიღებისა და დამუშავების თანამედროვე ტექნოლოგიებს ბუნებრივად და ვირტუოზულად ითვისებენ. ამით Apple-ს დევიზი – „იპოვნე სხვაგვარად“ – რეალურად ხორციელდება. უფროსი თაობებისგან განსხვავებით, ისინი მართლაც სხვაგვარად ფიქრობენ. მაგ., რატომ დავიმახსოვრო, ვთქვათ, როდის დამარცხდა ნაპოლეონ I ვატერლოოს ბრძოლაში, როცა შეიძლება ეს თარიღი სწრაფად მოვიძიო Google-ის დახმარებით?

ყოველ თაობას განსხვავებული ურთიერთობა აქვს გარე სამყაროსთან, წინა თაობებთან (მშობლებთან, წინაპრებთან) და ერთმანეთთან. მზად ვართ კი ჩვენ,

უფროსი თაობა მათი ქცევის ძირითადი მოდელების მისაღებად?

ვინ უნდა შეიცვალოს, – ჩვენ თუ ისინი?

რა თქმა უნდა, ჩვენ, რადგან გარემო ჩვენთვის შეიცვალა!

ისინი კი, თავიანთ ბუნებრივ გარემოში არიან. თუ გვსურს (რაც თანაარსებობისთვის აუცილებელია) მათთან უმტკივნეულო კომუნიკაცია, უნდა მოვძებნოთ თანაზიარი სოციალური ასპექტები. სხვა მხრივ, თაობათაშორისი კონფლიქტი გარდაუვალია.

ვინაიდან ჩვენი კვლევის სფეროა უმაღლესი განათლება, სასუველია სტუდენტური ასაკის ფსიქოლოგიური მახასიათებლების შეფასებაც.

ოთხი ათეული წელია უმაღლესი განათლების სასწავლო პროცესში ვარ ჩართული და ურთიერთობა მაქვს სხვადასხვა ფსიქიკისა და მისწრაფების სტუდენტებთან. ამ ხნის განმავლობაში გარკვეული წარმოდგენა შემექმნა მათი ფასეულობების შესახებ. იმასაც ვგრძნობ, ბოლო პერიოდში თუ როგორ ტრანსფორმირდება სტუდენტების დამოკიდებულება სწავლისადმი, ცოდნისადმი და, საერთოდ, ყველაფრისადმი. ამის შემჩნევა არ შეიძლება, თუ არ გვინდა ქვიშაში თავით ჩარგული „სირაქლემას პოზაში“ ვიყოთ.

სტუდენტობა სპეციფიკური ასაკობრივი კატეგორიაა, რადგან ამ ასაკში (უმეტესად, 18-25 წლები) ყალიბდება ახალგაზრდის ძირითადი სოციოგენური პოტენციალი. იგი არის განსაკუთრებული სოციალური ფენომენი, ადამიანთა სპეციფიკური ერთობა, რომელიც ორგანიზებულია უმაღლეს საგანმანათლებლო სისტემაში.

უმაღლესი განათლება ადამიანის ფსიქიკაზე, მის პიროვნულ განვითარებაზე უდიდეს ზემოქმედებას ახდენს. ამ პერიოდში, კეთილსასურველი პირობების შემთხვევაში, სტუდენტის ფსიქიკა იხვეწება და სრულყოფილი ხდება, რაც განსაზღვრავს მისი გონების მიმართულებებს, ანუ აყალიბებს აზროვნების წყობას.

უმაღლესი(!) განათლების მისაღებად, აუცილებელია სტუდენტს საშუალო დონეზე მაინც ჰქონდეს ზოგადი ინტელექტი, კერძოდ, რაიმე მოვლენის (პროცესის, ტენდენციის, კანონზომიერების) აღქმის, განსჯის, დამახსოვრების, პირუთვნელად შეფასების, ყურადღების კონცენტრაციის, ინტერესების სფეროს განსაზღვრისა და სხვა ინტელექტუალური უნარები, რაც ინდივიდმა საშუალო განათლებით უნდა შეიძინოს.

სტუდენტური ასაკის განსაკუთრებულობა იმაშიც ვლინდება, რომ ესაა ზნეობრივ-ეთიკური გრძნობების სრულყოფის, ხასიათისა და თვისებების ჩამოყალიბებისა და, რაც მთავარია, სოციალური როლის (მაგ., სამოქალაქო) წარმოჩენის, „ეკონომიკური აქტიურობის“, შრომითი ბიოგრაფიისა და საკუთარი ოჯახის შექმნის საწყისი პერიოდი.

სტუდენტური ასაკი ესაა სიყმაწვილესა და ზრდასრულობას შორის გარდამავალი პერიოდი, სასიცოცხლო ფასეულობათა ჩამოყალიბების დრო,

მაქსიმალურად შრომისუნარიანი, ფიზიკურ-ფსიქიკური დატვირთვის ამტანობის, ინტელექტუალური შესაძლებლობების გაფურჩქვნისა და, იმავდროულად, ცხოვრების პრაქტიკის არმქონე ხანა. ამ პერიოდს ახასიათებს ახალგაზრდის არამოტივირებული რისკები, ქცევის შედეგების გაუთვალისწინებლობა, ემოციების გავლენით გადაწყვეტილების მიღება და სხვ.

სტუდენტური ასაკის სპეციფიკური ფსიქოლოგიური (მაგ., ტემპერამენტი), სოციალური (მაგ., საზოგადოებრივ ურთიერთობებში ჩართულობა) და ბიოლოგიური (მაგ., ნერვული სისტემა, რეფლექსები, ფიზიკური ძალა) თავისებურებების შესწავლა ხსნის ამ კატეგორიის ადამიანთა ასაკობრივ-პიროვნულ მახასიათებლებს. სხვა ასაკობრივ ჯგუფებთან შედარებით, ამ ასაკში შეიმჩნევა ოპერატიული მახსოვრობისა და ყურადღების გადართვის სისწრაფე, ვერბალურ-ლოგიკური ამოცანების გადაწყვეტისადმი სწრაფვა, სოციალური აქტიურობა და მონიფულობა, ცხოვრებისა და შრომის განსაკუთრებულობა, ქცევის თავისებურებები, საკუთარი ფასეულობებისა და სიცოცხლის აზრის ძიება, საზოგადოებაში ადგილის განსაზღვრა/დამკვიდრება, ახალი იდეებისადმი, პროგრესულისკენ სწრაფვა.

ერთი მხრივ, მოტივაციებისა და ფასეული ორიენტაციების მთელი სისტემის გარდაქმნა და, მეორე მხრივ, სოციალური შესაძლებლობების (პროფესიონალიზაციის) ინტენსიური ფორმირება, სტუდენტურ ასაკობრივ ჯგუფს სხვებისგან გამოყოფს ფასეულობების, თვისებებისა და ინტელექტის ჩამოყალიბების ცენტრალურ პერიოდად. ესაა დრო სპორტული რეკორდების დამყარების, ტექნიკური და სამეცნიერო მიღწევების დასაწყისი.

* * * * *

დღეს, მრავალი პროფესორი გამოთქვამს უკმაყოფილებას იმის შესახებ, რომ სტუდენტები წიგნებს აღარ კითხულობენ, რომ წიგნიერობის კულტურა დაბალია. დიახ, აღარ კითხულობენ! მაგრამ რატომ? იქნებ იმიტომ, რომ წიგნმა თანდათან დაკარგა მისი მთავარი დანიშნულება – ინფორმაციის/ცოდნის მიწოდების ფუნქცია? იქნებ ბრალეულობა თვით არსებული ლიტერატურის ხარისხშია? რეალურად არსებობს ერთი და მეორეც. სამწუხაროდ, მრავლად შევხვდებით ისეთ სასწავლო ლიტერატურას თუ სამეცნიერო სტატიას, ე.წ. პაპსა-მასალას, რომელიც სტუდენტს პრატიკულად ახალს არაფერს აძლევს.

სასწავლო ლიტერატურის მასობრივი წარმოება (დიახ, წარმოება და არა დამუშავება, შექმნა) მოდად იქცა. ყველა, ვისაც არ ეზარება, სახელმძღვანელოს ავტორია. ხშირია შემთხვევები, როცა ფსევდო სახელმძღვანელოს ავტორი მრავალია (ზოგჯერ, სამი, ოთხი და მეტიც), რომლებსაც მის თემატიკაზე სრულყოფილი წარმოდგენა არა აქვთ.

დასკვნა

უმაღლესი განათლების თანამედროვე სისტემა კრიზისშია: პროფესორთა ძველი თაობა, უმეტესად, „ციფრულ აბორიგენებს“, ტრადიციულად, წარსულ დროთა ცოდნას გადასცემს, მათ კი „ინოვაციური“ ცოდნა სჭირდებათ. ამ ცოდნათა შორის გარღვევის შემცირება ჩვენი დროის უმთავრესი ამოცანაა.

ამ თაობასთან სხვაგვარი კომუნიკაცია გვჭირდება, განათლების სფეროში კი, – სასწავლო პროგრამებისა და სწავლების მოდელების/მეთოდების ცვლილება.

თაობათა შორის არსებობს ფასეულობების და არა პიროვნული კონფლიქტები.

საკუთარი ფასეულობების სხვისთვის გადაცემა პრაქტიკულად შეუძლებელია. რჩება ერთადერთი: მოიძებნოს მათი თანხვედრის შესაძლებლობები, რისთვისაც საჭიროა თაობათაშორისი დიალოგის განვითარება.

სიღრმისეული ფასეულობებისადმი ასეთი განსხვავებულობის გამო, თვისებრივად, პერიოდულად შესაცვლელია განათლების სფეროში მათთან ურთიერთობის (სწავლა-სწავლების) ფორმა და შინაარსი. ამ პროცესში მაქსიმალურად უნდა გამოვიყენოთ თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიები, რადგან ახალი ცოდნის ასათვისებლად ვიზუალურ მასალას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს. სწავლება უნდა წარიმართოს „ძალდატანებით კი არა, თამაშით, თუ გინდა უკეთ ადევნო თვალ-ყური თითოეულის ბუნებრივ მიდრეკილებებს“ (პლატონი).